

NYÅRSNATT

av

Aino Trosell

- Pjässynopsis -

1906 - 1907 hade ett av världsdramatikens största verk premiär i Sverige nämligen Fröken Julie av August Strindberg. De starka krafter som pjäsen gestaltar åldras inte och nya uppsättningar av pjäsen görs också hela tiden.

Men visst har det hänt något på hundra år. Klassklyftorna är inte längre så djupa, eller snarare - så synliga. En vuxen kvinnas sexuella utlevelse är inte längre en katastrof och en begåvad betjänt – ett yrke som för övrigt inte längre finns – måste inte längre putsa sin herres stövlar.

Hundra år har gått och allt har förändrats. Och ändå inte.

Pjäsen *Nyårsnatt*, med pjäsen Fröken Julie som uttalad trampolin men med handlingen förlagd till nuet vill spanna en båge av klassmotsättningar och könskamp för att försöka hitta någon sorts ny punkt att utgå ifrån, om det alls går.

Det är nyårsafton nutid. Jan drar med sig ett helt moln av snö när han kommer in från kylan och stampar av sig. Hundarna ylar därute. Kristin stressar förbi i serveringskläder och med en stor bricka med fyllda champagneglas. Hon har ont i fötterna. Jan låtsas att han tar ett glas. Hon tillrättavisar honom allvarligt: detta är äkta champagne. Han försöker få kontakt men hon har inte tid. Det framkommer att kvällen är ung och det finns massor att göra eftersom hotellets nye ägare med fru håller hov denna afton.

Jan tänker åka hem nu eftersom han skött om hundarna och lastat kälkarna, allt står klart att tas i bruk. De pratar lite om överraskningen, den hundspannssafari som ska bjudas de celebra gästerna efter midnatt. Kristin tycker inte att han ska åka hem, då blir han bara sittande framför tv:n och somnar kanske, försover sig rent utav på själva nyårsafton när han så väl behövs häruppe på fjället – när som helst efter midnatt kan han ju bli kallad till den där åkturen. Och det kan finnas annat också även om det redan finns en vaktmästare i tjänst. Så Kristin föreslår att han stannar, hon kan släppa in honom i den avställda baren,

dessbättre torrlagd, spriten är inlåst. Men det finns en soffa och en tv och tidningar. Och så kan de kanske hinna skåla med varandra i tre sekunder vid tolvslaget innan hon måste rusa vidare?

I en annan del av hotellet minglar societeten före middagen – långkläanning och smoking. I centrum gnistrar den vackra Julia vid sin make Teodors sida.

Kristin kommer med champagnen. Teodor hälsar alla välkomna med ett litet tal. Man skålar.

Teodor trycker lekfullt upp sin hustru i ett hörn, het och pockande.

Hon är inte med på noterna fast hon försöker.

I den avställda baren sitter Jan i halvmörkret och tittar ut genom fönstret utanför vilket det upplysta Storfjället lyser. Plötsligt rycks dörren upp och Julia kommer inskyndande, baklänges, hon är noga med att ingen ska se hennes sorti. Hon stänger försiktigt. Upptäcker inte Jan, däremot baren. Hon rotar runt, uppenbarligen på jakt efter något drickbart men hittar ingenting och börjar svära fan fan fan jag måste bli kåt!

Till sist kommer hon på – nycklarna! Ja! Hon har egna nycklar och får med hjälp av dessa fram en flaska konjak. Håller upp åt sig, dricker, andas ut, pratar lugnande till sig själv.

Hon är sig själv rätt länge, slappnar av, hänger mot bardisken, sparkar av sig skorna, synar blåmärkena på insidan låren, svår ånyo, de gör ont – hur fan kan han tro att jag blir upphetsad av sånt.

Slutligen bryter Jan tystnaden.

Hon tror först att han är en av gästerna. Hon ikläder sig åter sin rustning, är officiell, närmast stram. Efterhand blir hon lite lugnare då han försäkrar att han har sovit, således ingenting hört.

Slutligen säger han något på deras ursprungsspråk, något som hon direkt kan relatera till och nu känner hon igen honom.

Återseendet blir chockartat.

De var varandras första kärlek. Hon reste, för att studera i Uppsala. Han stannade kvar här i Sälen. De har inte setts på tjugo år. Han är vaktmästare här på Högfjällshotellet. Hon är gift med den nye ägaren.

Situationen är absurd.

Han talar till henne på ursprungsspråket, dialekten. Hon svarar på gnistrande rikssvenska.

De frågar ut varandra, känner på varandra. Skyggt berör de den där kärleken de hade. Han bekänner att han ingenting glömt. Hon svarar inte utan frågar honom istället om Kristin? Han beskriver deras harmoniska samboförhållande och barnen från tidigare förhållanden, de är ju moderna människor.

Julia har inga barn, hon har inte haft tid men nu är det kanske dags, klockan går och slår. Hon berättar om hur hon träffade sin man och hon ger glimtar ur sitt nya liv så väsenskilt från det liv hon lämnade häruppe en gång. Bitterhet över den hårda starten, ingenting har hon då fått gratis.

Folk hörs sorla bakom dörren. Hon måste gå, middagen börjar. Han ber henne stanna, bara lite, de kanske aldrig mer får en chans att tala på tu man hand så här. Han frågar om hon minns? Han återberättar ett gemensamt minne.

Och hon faller. Hon kan kosta på sig det. Hon tycker det är underbart det han berättar och hon vill höra mera. Hon vet vad hon gör, hon tillåter sig detta, hon är värd det – att höra honom berätta om den där kärleken, de där bortglömda och nu återuppväckta händelserna där borta när hon var miss Nobody.

De dricker.

De blir förtroliga.

Spelet böljar fram och tillbaka. Ena stunden är hon ovanpå, ironisk, svensktalande och verserad, andra stunden ger hon efter för en exploderande längtan efter att tala sitt ursprungsspråk, att vara sig själv i detta, att få veta allt, allt hon en gång visste.

Hon lockar ut honom på isen den tunna. Också hans längtan släppts fri, efter uppgåendet i denna bländande kvinna han älskade mest av allt. Han börjar dagtinga med sin relation till Kristin. Han förråder henne. Ändå blir Julia svartsjuk.

Deras lek har plötsligt blivit allvar.

Hon ser in i honom, i hans oförställda blick och hon vill vara där. Hon börjar klä av sin man. Som bara älskar hennes yttre, ja hon vet att hon är vacker. Men det är bara Jan av alla män som också känner till hennes inre, deras kärlek var själarnas, han älskade henne ändå. Fast hon var så ynkelig, som en dränkt kattunge, han älskade henne som hon var och hade gjort det även om hon varit full av bölder, sår ja om hon varit ful och tjock och till och med om hon hade varit dum och elak.

Nu är det allvar.

Då knackar Kristin på dörren och ropar något.

Julia gömmer sig.

De har en hemlighet ihop. De har ännu inte rört vid varandra men smyger med sin relation.

Kristin kommer in. Hon känner genast en främmande lukt och Jan berättar då att några av de specialinbjudna gästerna råkade förirra sig in hit, de gick nyss.

Hon har ett väderkorn som en spårhund. Han smusslar undan ett glas. Hon får ingen puss. Hon ursäktar sin brådska förut när hon avspisade honom, tror att det beror på den. Hon har i alla fall med sig en god smörgås till honom. Hon ställer den i baren, sedan skyndar hon vidare.

De har smugit. När Julia kommer fram är det en tung tystnad mellan dem.

Slutligen säger Jan att hon måste gå till sina gäster, middagen är säkert redan i full gång.

Hon säger att hon struntar i det. Hon vill stanna här, hos honom.

Hon låser dörren.

Jan faller. Julia faller. De faller verkligen i varandras armar och alla år är borta, de gnäller som kältande hundvalpar.

Bakom bardisken fullbordas akten. De skriker in i varandras ansikten, ett urvrål.

Sedan gråter de. Som om hjärtat skulle brista.

Fast det har det redan, brustit.

De ligger tysta. Lugnar sig så småningom. Vad var det som hände? Du vet vad som hände.

Sakta färdas de tillbaka till ytan.

Han är den som först börjar tala. Han letar efter orden, är rädd att välja fel ord men får slutligen fram hur han känner det. Att allt finns kvar – fanns kvar, inom honom. Som om åren där emellan inte funnits.

Hon upprepar det hon sa tidigare, du vet vem jag är, vem jag egentligen är men du älskar mig ändå.

Ja visst är det så. Han blir så glad när hon säger det där.

Samtalet ringlar till att börja med blygt. Hon smeker honom försiktigt.

Men så känner någon på dörren.

Jan blir stel.

Julia kväver en skratteruption. Hon breder ut sig framför honom. Men han är störd.

Han säger att han måste säga det till Kristin, redan ikväll. Han hatar att ljuga.

Julia sätter sig upp. Ordnar sitt hår. Nu är inte bara desserten uppäten utan också alla tallållna och sällskapet har säkert vid det här laget förflyttat sig till konjakten och kaffet i Pianobaren. Snart så är det midnatt. Och själv så är hon vrålhungrig.

Hon reser sig och hämtar smörgåsen i baren, lagad med kärlek av Kristin. Stor är den och fylld av läckert pålägg. En gest, en fråga men Jan vill ingenting ha. Julia äter glupande och sköljer ner med vatten och konjak.

Jan väntar och bävar. Men hon säger det inte, det som han sa. Att hon måste säga det till Teodor redan ikväll.

Istället talar hon om hur mycket hon har saknat den kärlek han ger henne.

Samtalet styrs upp mot något som liknar en duell. Ty hon vill ha honom – visst. Men hon är inte beredd att betala priset. Hon förklarar på ett inlindat sätt hur mycket hon skulle komma att förlora på en sådan sak, eller snarare – hur enkelt och fint de kan komma att ha det tillsammans. Bara de är lite diskreta. Ingen tar ju skada om de bara sköter det snyggt.

I det längsta försöker han få henne att korrigera riktningen i sitt budskap men till sist går det inte att missuppfatta. Hon vill ha honom. Men ändå ha kakan kvar. Ty då blir hennes liv fulländat.

Någon försöker ånyo forcera dörren, det är Kristin som bankar.

Jan går och öppnar.

Julia sitter, aningen rufsig, i en stol, hon torkar precis av sig de sista smulorna runt munnen, ler.

Saker sägs. Och sägs inte.

Genom den halvöppna dörren skymtar den stora festen.

Teodor kommer in.

Och Julia reser sig lojt, går fram till sin man.

Saker sägs ånyo. Och sägs ånyo inte.

Men tre gånger förråder hon sin kärlek till Jan – jag säger dig, jag känner inte den mannen.

När Teodor och Julia har gått återstår uppgörelsen mellan Kristin och Jan.

Men den uteblir. Kristin känner ingen svartsjuka. Om det varit Klara eller Sofia – då hade hon rivit ögonen ur honom men detta känner hon bara förakt inför. Och hon vill inte stanna under detta tak, det måste finnas andra jobb för bägge två.

Hon går, måste fortsätta sitt arbete, lovar att återkomma senare.

Jan är ensam med sig själv.

Nej han tar inte livet av sig.

Men han inser nu sin position. Teodor sticker in huvudet och frågar varför inte allt är klart därute, gästerna väntar!

Jan då rycker till som av ett piskrapp och skyndar ut i natten.

Där hundarna ylar och facklorna brinner.

-